

palaisiin kieliin; niiden lisäksi mukana on verraten laajasti heprea, ja suomalais-ugri-laisista kielistä mainitaan unkari. Heprea onkin viime vuosina ollut näkyvästi esillä kansainvälisessä lapsenkielen tutkimuksessa, ja unkarin käsittely rikastaa kieltenvälisiä vertailua. Osoittautuu, että Clarkin kolme periaatetta — merkityksen läpinäkyvyys, muodon yksinkertaisuus ja produktiivisuus — ohjaavat lapsen sananmuodotuksen oppimista germaanisissa, romaanisissa ja slaavilaisissa kielissä sekä hepreassa ja unkarissa.

Kirjan loppuluvussa Clark tarkastelee kokoavasti pääteemojaan. Hän myös korostaa ymmärtämisen ja tuottamisen välistä aikaeroa: alle yksivuotias ymmärtää muutamia sanoja kolmesta neljään kuukautta ennen kuin alkaa itse käyttää niitä, ja vanhemmat lapset ymmärtävät komparatiive-

ja ja erilaisia johdoksia huomattavasti aikaisemmin kuin alkavat itse käyttää niitä. Aivan lopuksi Clark hahmottelee tulevia tutkimustehtäviä: hänen esittämiensä periaatteiden pitävyyttä tulisi koetella prefiksikielistä, polysynteettisistä kielistä ja isoiloivista kielistä kootun aineiston valossa.

Olen edellä esittänyt kriittisiäkin huomautuksia Clarkin teoksesta, mutta varmaan on käynyt ilmi myös se, että pidän kirjaa sisällökkäänä ja monipuolisena; se tarjoaa lapsenkielestä — varsinkin lapsen sanastosta — kiinnostuneelle runsaasti viirikkeitä. ■

KLAUS LAALO

Maistraatinkatu 5 A 19, 00240 Helsinki
Sähköposti: *Klaus.Laalo@Helsinki.Fi* tai *skklla@Uta.Fi*

FONOLOGIAN PERUSTEITA

Kari Suomi *Fonologian perusteita*. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisu 4. Oulun yliopisto 1996. 180 s. ISBN 951-42-4459-1.

Fonologian tuntiopettajana tervehdin ilolla kaikkea uutta suomenkielistä alan kirjallisuutta. Kari Suomen oppikirja »Fonologian perusteita» on uusi versio saman tekijän 80-luvun lopussa ilmestyneestä teoksesta »Johdatusta fonologiaan» (esitely Virittäjässä 2/1989 s. 264–265). Kirja esittelee taksonomisen, generatiivisen, autosegmentaalisen ja metrisen fonologian perusteita ja tutustuttaa lukijan myös äänteenmuutoksiin ja synkroniseen vaihteluun.

Teos on pitkälti edeltäjänsä kaltainen niin perusrakenteeltaan kuin tekstiltään — ilmeisesti ei ole haluttu tehdä muutoksia muutosten vuoksi — mutta kirjan loppuun lisätyt asia- ja kielihakemistot ovat selkeä

parannus. Vastavuoroisesti on karsittu pois puisevahko leikkikielinen foneemianalyytiesimerkki. Vähäisemmistä korjauksista voi mainita esimerkiksi kielihistoriallisen oikaisun, kun vanhan tekstin »Obin mutka» on vaihtunut uuden »mannerjäätikön reunamiksi» (s. 143, 142). Muutokset ovat kaikkiaan oikeansuuntaisia.

Itse olen tutustunut fonologiaan pääasiassa englannin kielellä, joten suomeksi opettaessani tarvitsen tietoa käytössä olevista suomenkielisistä nimityksistä. Aina etsivä ei valitettavasti löydä, osin kai siksi että Suomen kirja on kuitenkin suppeampi kuin useat englanninkieliset vastineensa, mutta ehkä myös siksi että ei ole elävää

▷

tutkijayhteisöä, joka tätä terminologiaa tuottaisi. Esimerkiksi kivat nimitykset OCP:lle tai »skeletaaliselle kerrokselle» (engl. *skeletal tier*) ovat näemmä vielä haussa. (Jälkimmäiseksi ehdottaisin CV-rankaa tai -rankoa...) Erityistoiiveena olisi IPA:n taulukon suomenkielinen versio kirjan alkuun tai loppuun. Tällaista opiskelijanikin ovat toivoneet.

Vaikka kirja jättääkin hyvän maun suuhun, nousee mieleen jokunen yksityiskohdista koskeva kysymys tai ihmettely. Mainitseen niistä muutaman. Ensinnäkin tavun tärkeyttä on varmaan syytä korostaa, mutta on ehkä liioiteltua antaa ymmärtää, että tavu on jakamaton puheen yksikkö niille, jotka eivät tunne alfabeettista kirjoitusjärjestelmää (s. 34). Mikäli taas nimenomaan on tarkoitus asettaa vanhat ajattelutavat kyseenalaisiksi ja ehdottaa, että kielelliset merkit voivat (joissakin kielissä? joillakin puhujilla?) koostua jakamattomista tavuista, sen voisi tehdä eksplisiittisemminkin. Kirjoitussysteemien todistusvoima tässä asiassa (tavukirjoitus on yleisempi keksintö kuin alfabeettinen kirjoitus) ei riittävästi vakuuttanut, liekö siksi ettei oma lukemaan oppimiseni ollut niin vaivalloista kuin Suomi väittää sen olevan. Sitä paitsi kirjoitustaidottomatkin kulttuurit ovat mainiosti operoineet tavua pienemmillä yksiköillä kun ovat saaneet aikaiseksi allitteraatiota ja riimiä hyödyntävää kansanrunoutta. Äännetaso ja tavurakenne sidotaankin yhteen sivulla 37, mutta lukijan kannalta hieman liian myöhään. Luulen, että esitystapa voi johtaa harhaan, vaikka asiasisältö periaatteessa olisi-kin virheetöntä.

Toiseksi leksikon asema ja sisältö jää hiukan sekavaksi. Koska se on sivupolku, odottaisi aika yksinkertaista ja lyhyttä selitystä. Ainakin itselleni jäi epäselväksi, mihin sidonnaiset morfeemit säilötään tai minkä teorian mukaan leksikko sijaitsee morfologian ja syntaksin välissä (s. 64).

Kolmanneksi morfofonologisen vaihtelun palauttaminen segmentaaliselle tasolle generatiivisen fonologian tapaan ei mielestäni aina ole välttämättä pahasta (vrt. s. 119–120): johonkin tarkoitukseen — esimerkiksi tietokonemorfologian tarpeisiin — voi hyvinkin olla käyttökelpoinen sellainen kuvaus, jossa loppu-*i* sanassa *viini* ('juoma') on erilainen kuin sanassa *viini* ('nuolikotelo'). Abstraktin kuvauksen psykologin realistisuus onkin sitten toinen asia.

Kirjan hyviä puolia on se, että se antaa paljon monenlaisille lukijoille. Vaikka kirja on periaatteessa tarkoitettu perusoppikirjaksi, fennistiikan parissa työskentelevä tutkijakin saa siitä uutta ajateltavaa. Tällaisia mielenkiintoa virkistäviä kohtia ovat vaikkapa rajapidennyksen käsittely (s. 75–79) tai sanojen *pian* ja *teos* mahdollinen analysoiminen 1-tavuisiksi (s. 36). Jälkimmäisestä asiasta olisin itse asiassa lukenut mielelläni vähän enemmänkin, koska 1-tavuisuustulkinnan ymmärrän tarkoittavan sitä, että suomen kielen diftongeiksi voitaisiin katsoa myös muun muassa yhtymät /ia/ ja /eo/. Tällaista ratkaisua en ole koskaan nähnyt esitetyn, ja ihmettelenkin, jos syytä on vain 2-tavuisuutta kannattava oikeakielisyySNORMI. Olin kuvitellut, että on olemassa joitain oikeampia, lingvistisiä syitä.

Kirjan esimerkit ovat mielestäni pääosin hyvin valittuja ja selkeästi esitettyjä. Valittavasti jo edellisestä versiosta periytyvä pieni virhe suomen vokaalifoneemien luonnehdintaan distinktiivisin piirtein: /i:/n tai /i e:/n määrittelyyn ei tokikaan tarvita kaikkia mainittuja neljää piirrettä (s. 98), sillä laveat ei-väljät vokaalit ovat automaattisesti –takaisia.

Kari Suomen kirjoitustyyli on melko sulavaa, joskin runsaiden sulkulausekkeiden raskauttamaa. Sieltä täältä pilkahtelee esiin hieman persoonallisia ilmaisuja ja anti-kielenhuollollisia sananvalintoja. Jälkimmäisiksi katsoisin esimerkiksi passiivin

partisiipin suosinnan tapauksissa »aspiroitu, palatalisoitu (ääne)» tai »kielletty esiintymäympäristö». Vastaavalla tavalla kävi korvaan Great Vowel Shiftin suomentaminen »suureksi vokaalinsiirroksi» (s. 139). Jonkinsorttista ärhäkkyttäkin tekstistä löytyy, etenkin kun käsitellään SPE-mallin psykologista todellisuutta tai abstraktisuutta. On makuasia, häiritsevätkö nämä pikku detaljit lukemista vai tekevätkö persoonalliset äänenpainot tekstin päinvastoin hauskeemmaksi lukea. Opiskelijoille kyllä voisi tasapainon vuoksi suositella tutustumista lähteisiin, jotka ovat perimyönteisiä generatiiviselle fonologialle. Tällaisiksi lähteiksi kävisivät vaikkapa Goldsmith

(1990) tai Kenstowicz (1994).■

TARJA RIITTA HEINONEN

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus,

Sörnäisten rantatie 25, 00500 Helsinki

Sähköposti: *Tarja.Heinonen@Domlang.Fi*

LÄHTEET

GOLDSMITH, JOHN A. 1990: *Autosegmental & metrical phonology*. Blackwell, Cambridge, USA.

KENSTOWICZ, MICHAEL 1994: *Phonology in generative grammar*. Blackwell, Cambridge, USA.